

Для посилань: Пискун О.М. Застосування технік творчого і критичного мислення у професійній підготовці майбутніх педагогів. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: психолого-педагогічні аспекти: збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса : Університет Ушинського, 2025. С. 351-354.

Пискун О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІК ТВОРЧОГО І КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

**Application of Creative and Critical Thinking Techniques in the Professional Training
of Future Educators**

Стрімкі зміни в усіх сферах людської діяльності та високий рівень технологічного розвитку сучасного світу висувають перед системою освіти вимогу формування особистості нового типу – активної, мобільної, креативної, здатної мислити і діяти нестандартно. Сьогодення засвідчує, що в умовах динамічних змін і постійної невизначеності найкраще адаптується, приймає ефективні рішення й працює саме творча, гнучка й винахідлива людина, яка вміє генерувати та реалізовувати нові ідеї, підходи й рішення. Лише володіючи такими якостями, особистість зможе бути конкурентоспроможною на ринку праці та успішно самореалізуватися в житті.

Відповідно до концептуальних засад Нової української школи та сучасних освітніх стандартів, випускником школи має стати цілісна, всебічно розвинена особистість із критичним мисленням, активною громадянською позицією та здатністю до інновацій. У світлі цих вимог роль учителя трансформується – він стає не просто джерелом знань, а коучем, фасилітатором, тьютором та модератором в індивідуальній освітній траєкторії учня. Сучасна школа вимагає від педагога демонстрації тих особистісних і професійних якостей, які сприятимуть активним змінам освітнього середовища. Серед цих якостей провідне місце належить творчому і критичному мисленню.

Мислення є вищим пізнавальним процесом, активною формою відображення і перетворення людиною дійсності. Критичне мислення спрямоване на прийняття ретельно обміркованих, виважених і незалежних рішень. Це тип мислення, що допомагає критично оцінювати будь-які твердження, не приймати нічого на віру без доказів, залишаючись при цьому відкритим до нових ідей. Критичне мислення

– необхідна умова свободи вибору, якості прогнозу, відповідальності за власні рішення.

Творче мислення, у свою чергу, забезпечує генерування нових рішень проблемних ситуацій, продукування оригінальних ідей та відкриттів. Воно характеризується неординарністю висловлюваних ідей, прагненням до інтелектуальної новизни, здатністю бачити предмет під новим кутом зору та продукувати ідеї в умовах невизначеності.

Сучасний педагог має не лише володіти розвиненим критичним і творчим мисленням, але й формувати такі навички у своїх учнів. Для цього використовуються спеціальні навчальні інструменти – техніки, методи і прийоми розвитку критичного мислення та креативності. Розглянемо найбільш ефективні з них у контексті професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Серед традиційних методів і технік творчої діяльності, які застосовуються в освітньому процесі, і зокрема у проектно-технологічній діяльності, найбільш відомими є:

- мозковий штурм (колективний метод генерування ідей, спрямований на пошук нестандартних рішень проблеми);
- синектика (метод вирішення проблем і генерування ідей, заснований на використанні аналогій);
- метод фантазування (уявлення неіснуючого образу об'єкта, який функціонує і вирішує поставлену проблему, навіть якщо деякі елементи конструкції цього об'єкта невідомі);
- метод біоформ (використання форм живої природи для створення нових штучних об'єктів);
- метод комбінування (створення нового об'єкта шляхом поєднання якостей, властивостей або частин різних об'єктів) і комбінаторики (знаходження різних комбінацій, перестановок, поєднань, розміщень з даних елементів в певному порядку);
- метод використання випадковостей і зокрема фокальних об'єктів (перенесення властивостей випадково вибраних об'єктів на об'єкт, що проектується або вдосконалюється);
- метод морфологічного аналізу (систематичне дослідження всіх можливих варіантів, що впливають із закономірностей будови (морфології) об'єкта);
- метод зразків (використання існуючих зразків як основи для створення нових об'єктів) та інші.

Процес застосування цих методів подібний до гри, яка проходить у невимушеній атмосфері, де кожен студент може зробити несподівані для себе відкриття, отримати незвичні поєднання, проявити фантазію, подолавши усталені патерни.

Варто зазначити, що методи фантазування, використання випадковостей, синектики більше підходять у тих випадках, коли треба знайти нову ідею або модернізувати, вдосконалити вже існуючий об'єкт. Ці методи не дозволяють розв'язати певну конструкторську або винахідницьку задачу. В даному випадку важливим є не стільки результат, скільки сам процес творчого пошуку. Використання таких методів добре тренує уяву, привчає студентів до оригінального нестандартного мислення, до поєднання непоєднуваного, до бачення прямих, символічних, фантастичних та особистих аналогій.

Цифрова трансформація освіти модернізувала техніки критичного і творчого мислення, зробивши їх більш сучасними і привабливими для молоді.

Так, наприклад, відому техніку майндмеппінгу (складання інтелект-карт) простіше і швидше реалізувати в електронній формі, ніж робити вручну. Можна скористатися спеціалізованими програмними додатками або онлайн-сервісами для створення ментальних карт, яких на сьогодні нараховується велика кількість. Головна перевага ментальних карт – можливість охопити картину в цілому і впорядковано відобразити свої думки. До тексту можна додати зорові образи і гіперпосилання. Інтелект-карти добре підходять для збору ідей та мозкового штурму, оскільки кожне ключове слово може мати асоціації з іншими. Завдяки таким асоціаціям можна створювати великі та розгалужені інтелект-карти, які роблять процес генерації ідей швидшим та ефективнішим. Застосування інтелект-карт в проєктній діяльності дозволяє студентам структурувати ідеї та інформацію в компактній візуальній формі, аналізувати взаємозв'язки між різними елементами проєкту, організувати етапи проєктної роботи та презентувати її результати.

Цифрові інструменти також можуть значно допомогти з візуалізацією ідей під час застосування методів комбінування і комбінаторики, методів використання випадковостей, методу «Шалений архітектор», «Методу примусового приєднання» тощо. Так, під час використання методу фокальних об'єктів можна скористатися генератором випадкових слів, створити цифрову галерею або каталог властивостей випадкових об'єктів, візуалізувати результати комбінування властивостей за допомогою інструментів 3D-моделювання.

Цифрові інтерактивні дошки якнайкраще підходять для спільної творчої роботи, особливо в умовах дистанційного навчання. Онлайн-дошка – це віртуальна стіна для розміщення текстових заміток, зображень, відео та документів з можливістю спільного доступу та редагування. Вона дуже зручна, наприклад, для проведення мозкового штурму.

Генеративний штучний інтелект сьогодні здатен продукувати будь які ідеї, створювати або перероблювати за запитом тексти, зображення, аудіо, відео, програмні коди тощо. У процесі творчого пошуку його можна використовувати як порадника або натхненника, але будь-які продукти штучних нейромереж варто завжди самостійно аналізувати і критично оцінювати. Тут якраз студенти мають проявити аналітичні здібності та вміння чітко і повно викладати свої думки в текстовому запиті-завданні (промпті) для AI.

Отже, комплексне застосування описаних технік, методів і засобів сприяє розвитку різних аспектів мислення майбутніх педагогів, а саме:

- 1) аналітичного мислення (аналіз інформації, відбір необхідних фактів, порівняння, зіставлення);
- 2) асоціативного мислення (встановлення асоціацій з раніше відомими, знайомими фактами, з новими якостями об'єкта);
- 3) логічного мислення (вміння вибудовувати логіку доказовості рішення та послідовності дій);
- 4) самостійності мислення (відсутності залежності від авторитетів, шаблонів, стереотипів);
- 5) комбінаторних умінь (вміння комбінувати відомі факти, методи в новий спосіб);
- 6) системності мислення (вміння розглядати досліджуваний об'єкт, проблему в цілісності їх зв'язків і характеристик).

Використання у професійно-педагогічній підготовці розглянутих технік і методів творчого і критичного мислення сприяє досягненню вищої мети – формуванню у майбутніх учителів умінь застосовувати ці методи самостійно для вирішення будь-яких повсякденних і професійних задач, а головне – у майбутній педагогічній діяльності і таким чином формувати навички творчого і критичного мислення у своїх учнів.